

Proč jsou prekoncepty odolné vůči změně?

KONCEPT

= POJETÍ ODPOVÍDAJÍCÍ SOUČASNÉMU STAVU VĚDECKÉHO POZNÁNÍ

PREKONCEPT

Složky:
Kognitivní
Afektivní
Konativní

„Znamenají to, co si autor přeje, aby znamenaly“ (Hladík, 2010)

Lze transformovat z nežádoucího do žádoucího směru

Kontakt:
jaroslav.rican@ujep.cz

Podmínky plnění předmětu:

ZP:

1. Absence

- * Maximálně dvě (z realizovaných seminářů; 3. - v případě aktivit katedry/univerzity)

2. Aktivní spolupráce během semináře, průběžné plnění úkolů

- * Skládá se nejenom z aktivní účasti ve spontánně vzniklé debatě, ale rovněž z průběžného plnění „Otázek a úkolů“ zadaných na seminářích či skrze elektronickou komunikaci

3. Prostudování jedné odborné knihy a písemné zpracování obsahu

- * Bude se výhradně jednat o ODBORNOU knihu

Antropologické otázky současnosti

Fúze myšlenek z:

1. morální filosofie
2. sociální a kulturní antropologie
3. psychologie

O čem kurz bude?

- Svět není černobílý (aktivity prezentující jiné úhly pohledu na jednu věc/osobu/událost).
- Relativizovat (domnělé) „pravdy“.
- Zamýšlet se nad důvěryhodností/kvalitou zdroje informace (i-net, konkrétní osoba) a způsobem interpretace těchto informací.
- ...

➤ **Kurz bude primárně o osobnostním rozvoji**

Jakým způsobem rozvíjet tyto kompetence vzhledem ke značné rigiditě postojů dospělých?

Formovat vás ... nebo učit vás, jak máte formovat své klienty?

* Ke studiu ...

- * FALTÝN, J. Filosofická východiska multikulturní andragogiky, 2000.
- * PRŮCHA, J. Multikulturní výchova : Teoretické koncepce a výzkumné přístupy, 1999.
- * -. Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum, 2001.
- * -. Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele, (2011).
- * Multikulturní výchova v období globalizace (sborník PF UP), 1999.
- * ŠIŠKOVÁ, T. Výchova k toleranci a proti rasismu, 1998.
- * ŠVINGALOVÁ, D. Úvod do multikulturní výchovy, 2007.
- * Intercultural Education
- * **International Journal of Intercultural Relations**

- * COLE, Michael. *Cultural Psychology: A once and future discipline*. 5th edition. [s.l.]: Harvard University Press, 2000.
- * **ERIKSEN, Thoma H. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2006.**
- * **ERIKSEN, Thomas H. *Sociální a kulturní antropologie: Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008.**
- * FAY, Brian. *Současná filosofie sociálních věd: multikulturní přístup*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002
- * GOLINKOFF, Roberta (ed.). *The transition from prelinguistic to linguistic communication*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1983.
- * HOFSTEDEE, Geert, HOFSTEDEE, Gert Jan. *Kultury a organizace. Software lidské mysli*. Praha: Linde 2007.
- * JAKOUBEK, Marek. Romové a Cigáni mezi rasou, kulturou a etnicitou in Budil, Blažek, Sládek. *Dějiny, rasa a kultura*. 1. vyd. [s.l.]: FF ZČU, 2005., s. 59-69.
- * LAMBERT, Jonamay, MYERS, Selma. *50 Activities for Diversity Training*. Amherst, Massachusetts: Human Resource Development Press, Inc. 1994
- * **MORVAYOVÁ, Petra, MOREE, Dana. *Dvakrát měř, jednou řež. Od multikulturní výchovy ke vhledu*. Praha: Varianty – Člověk v tísní, o.p.s. 2009.**

- * NIKOLAI, Tomáš. Principy inkluze v psychologickém poradenství. Příspěvek k psychologické diagnostice inteligence a kognitivních funkcí u dětí ze sociokulturně odlišného prostředí in Svoboda, Z. – Morvayová, P. a kol.: Schola Excludus. PF UJEP: Ústí nad Labem, 2010.
- * PALEČEK, Martin. Identita – podivný pojem. *AntropoWebzin* [online]. 2008, roč. 2008, č. 1 [cit. 2008-03-20]. ISSN 1801-8807.
- * POKORNÁ, Věra. *Intervenční program instrumentálního obohacení (Instrumental Enrichment) Reuvena Feuersteina*. [online]. 2007 [cit. 2008-12-03]. Dostupný z WWW:
<http://www.kvalitavpraxi.cz/ostatni-texty-ke-stazeni.html>
- * SACKS, Oliver. Muž, který si pletl manželku s kloboukem. Praha: Dybbuk 2008. 2. vydání.
- * SNOW, Catherine E.. Conversation with children. In Fletcher, Paul – Garman, Michael (eds.) *Language acquisition*. (2 ed., s. 69-89). Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

*

.

1. Morální filosofie

Aktivita č. 1 - „Moral side of murder“

2 základní principy morálního uvažování:

Consequentialist moral reasoning (teorie utility; Jeremy Bentham)

X

Categorical moral reasoning (Immanuel Kant)

* Cílem kurzu - probudit klid kritického uvažování a uvidíme, kam to povede ...

„Takto neustále uvažovat vede k risku - osobnímu (ve smyslu mě samotného; vztahu mě samotného směrem ke společnosti) ... nejlepší, co lze v kontextu rozvoje filosofie morálky udělat: vzít známé situace a postavit je do jiného úhlu pohledu (to posouvá dál; stáváme se efektivnější v sociálním i politickém životě; filosofování přináší rizika, jelikož nás vzdaluje od konvenčních a ustanovených předpokladů a ustálených přesvědčení např. „takhle to je, TEČKA“) ... nejde jenom o poskytování nových informací, ale uvažovat nad známými (do té doby jasnými) informacemi z jiného úhlu pohledu (nepotřebujeme - vždy - nové informace) ...

Morální filosofie je příběh ... nevíte, kam povede, ale víte, že je o vás.“

Michael Sandel

Aktivita č. 2 - Queen vs. Dudley and Stephens

„Vážená poroto ...“

* 20.7.- kapitán Dudley navrhuje los - kdo prohraje, obětuje se pro ostatní; Brooks nápad s loterií odmítá

THE TERRIBLE TALE OF THE SEA—HORRIBLE SUFFERINGS

Aktivita č. 3: „Podstata – motiv - souvislost“

2. Kulturní a sociální antropologie

* Vzhledem k množství informací (desinformace, internet, masmédia, atd.) žijeme v nejméně srozumitelné době, klesá schopnost orientace. Máme 2 možnosti, 2 přístupy:

Vnímat svět rigidně

- = třídně, nábožensky, národnostně
...„jednoduše“ – naše je to pravdivé
- zvyšuje se míra tolerance k xenofobním názorům, lehčeji se podléhá manipulaci, nekritický přístup k předsudkům
 - tento přístup pragmaticky šetří čas při rozhodování

Vnímat svět rozmanitě

- = přistoupit na fakt, že neexistuje jedna jediná pravda
- jedná se o složitý, leč výrazně více obohacující proces
 - rozmanitost obohacuje a osvětluje

- Současné nazírání je výsledkem 200 let trvajícího procesu (= zlomek historie) – „národnostní“, „eurocentrické“, „euroatlantické“
- Strategií není přijímat jiné kulturní vlivy nekriticky („brát“ vše!)

* Při „střetu“ kultur dochází ke kulturní směně a následné inovaci (k inovaci uvnitř kultury bez vnějších vlivů dochází zřídka)

* Dominantní jsou exogenní faktory, dochází k:
(př.: kouření u indiánů x u nás)

➤ selekci prvků

➤ většinou reinterpretaci

➤ rekonfiguraci

➤ internalizaci

Má význam učit se o „kulturách“ ?

Interkulturní komunikace

interkulturní nedorozumění v praxi

- Německý hostitel: „*Chtěl byste čaj?*“
- Česká návštěva: „*Ne, děkuji, ani snad ne.*“
- Konec krátké komunikace, výsledek: český host nedostane žádný čaj
- Atmosféra zhoustne, obě osoby cítí nevyřčené zhoršení vztahu, nikdo neví proč, oba mají ale tušení, že je něco v nepořádku, že se něco pokazilo
- Německý hostitel: dotčený, jeho projev dobré vůle byl odmítnut
- Česká návštěva: rozladěná, zmatená, protože komunikace byla podle jeho názoru předčasně ukončená
- * Zmatení obou lze vysvětlit pomocí komunikačního čtverce:

Věcný obsah - sebevyjádření - výzva - vztah/poselství

Ne, děkuji, ani snad ne.

Není žádán žádný čaj (Ně)

Věcný obsah:

*Odmítnutí je součást
zdvořilostního rituálu
(ČR)*

Nechce žádný čaj (Ně)

Sebevyjádření:

*Jsem velmi zdvořilý a
nechci přidělovat práci
(ČR)*

Už se nikdy nenamáhej! (Ně)

Výzva:

*Jestli to s tou nabídkou
myslíte vážně, zeptejte se mě
ještě jednou (minimálně) (ČR)*

Poselství vztahu/nabídky:

Děkuji za nabídku (Ně)

*Mám radost z této nabídky, ale jako host
bych Vás neměl zatěžovat nějakými dalšími
nároky, už tak se mi věnujete dost (ČR)*

Shrnutí

- * Český host
 - ✓ odmítnutí je „příkázání“ zdvořilosti, společenský rituál s předpokladem opakování, eventuálně „přemlouvání“, je-li to míněno vážně
- * Německý hostitel:
 - ✓ odmítnutí je prostě odmítnutí, neznamená to nic jiného, opakování nabídky by bylo vnucování, vlezlost, každý se přece může svobodně rozhodnout
- * Příklady podobných interkulturních nedorozumění:
 - ✓ stravovací návyky
 - ✓ hygienické návyky
 - ✓ projevy těla
 - ✓ mocenská hierarchie

Příklad interkulturního nedorozumění

Výzkum Meadové 1949 relativně blízké severoamerické a britské kultury v oblasti fází namlouvání

- ✓ američtí vojáci na základnách v Británii považovali britské dívky za „povolné“ a „sexuálně ochotné“
- ✓ naopak britské dívky považovaly americké vojáky za příliš sexuálně „útočné“
- Kontext: Od prvotního pohledu po sexuální akt má celý proces v obou kulturách cca 30 fází a prakticky shodné položky - ovšem v jiném pořadí
- ✓ líbání (v USA - 5. místo) x (VB - 25. místo)
- ✓ dívky na výběr: ne/přeskočit oněch 20 fází (v podstatě ne/ukončit krátkou známost)
- ✓ ... a ne/ocitnout se před sexuálním stykem
- ✓ pokud tak učinily - cítil se Američan zaskočen jejich povolností

úsměv

ČR = výzva, pobídka ke komunikaci

USA = „nemám nepřátelské úmysly“

chvála

Když Američan chválí,
očekává „děkuji“

V českém prostředí –
reakce na chválu: „ale
vždyť to nebylo tak dobré“
- Interpretace Američana:
žebrání o další
komplimenty

„Zlo“

V Evropě – uhrančivé oči: hnědé

V Indii – uhrančivé oči: modré

*Kultura

- Systém koncepcí, přesvědčení, postojů a hodnotových orientací, které ovlivňují chování a jednání člověka, jeho duševní a materiální svět
- (Kroeber a Kluckhohna, 1952): „*Kulturu tvoří explicitní a implicitní vzorce a modely chování osvojované a přenášené prostřednictvím symbolů vytvářející charakteristické jednání lidských skupin, včetně jejich odrazu v artefaktech; ústředním jádrem kultury jsou tradiční (tedy historicky odvozené a vybrané) ideje a zvláště jim přisuzované hodnoty.*“
- Kultura ... je komplex a systém vzorců chování, idejí, hodnot a norem, strategií a návodů na život, které jsou historicky podmíněné a osvojené sociálním učením
(-hmotné a nehmotné výtvořby člověka)
- ✓ Souvislost s:
 - a) „hmotnými“ produkty a způsoby organizace lidské činnosti (instituce)
 - b) „nehmotnými“ symboly, normami, hodnotami a ideály (tedy kognitivními systémy - způsoby myšlení, způsoby získávání zkušeností, způsoby vnímání apod.)

➤ American Psychological Association (2003):
*„Kultura je definována jako systém
přesvědčení a hodnotových orientací, které
ovlivňují zvyky, normy, praxi a sociální
instituce včetně psychologických procesů a
organizací“*

➤ Antropolog Thomas H. Eriksen: „...kulturu
nelze vnímat jako nějaký objekt, nebo „věc“,
která má jasné charakteristiky. Jedinci totiž
většinou nejsou příslušníci jen jedné kultury.
A už vůbec ji nepřejímají jako nějaký daný a
neměnný balíček norem.“

Mýty

Žijeme ve světě médií, která velmi radikálně formují obsah i způsob uvažování. Efekt vystavení způsobuje „na co máme myslet“ (objeví-li se ve zprávách a na sítích za den 30 titulků a 200 stran k urč. tématu, a čteme-li jej, nemůžeme na téma prostě nemyslet) a „jak o tom mám myslet“ (negativně nebo pozitivně). Vyberte si komentář ze sociálních sítí a zdrojů vztahující se k vašemu tématu, který je polopravdivý, vytržený ze souvislostí, zavádějící či mylný a uveďte jej (dle odborné literatury!) na pravou míru.

„Cikán není žádné hanlivé slovo ... V určité době se začalo slovo cikán považovat za hanlivé, ačkoli v překladu z původního jazyka těchto lidí znamená lid a ačkoliv byl v různých tvarech přejato do všech evropských jazyků. Na slově cikán ... však není nic hanlivého a tito lidé se tak označovali po staletí.“

(Ministr školství mládeže a tělovýchovy ČR Eduard Zeman, 1999) - (Buryánek, 2002, s. 275).

Buryánek (2002). *Interkulturní vzdělávání* I. Praha: Varianty.

* Komentář k titulku „Nízký plat je velkou komplikací. V Česku chybí tisíce pečovatелů pro seniory a postižené“ na portále seznam.cz se můžeme dočíst:

➤ Eva Kubíčková, Brno; Po, 8. května 2017, 14:04:06

* Souhlasím x Nesouhlasím

* +9 / 0

* Jaroslav Lukáš, Praha, Po, 8. května 2017, 13:45:09

Pane Lukáš, jste moc "kulantní". Já bych to řekla bez servítek.

1) Ta jedna "skupina" totiž nepřispívá vůbec a jen odebírá a to ještě daleko víc, než ti tolik opovrhovaní, "nepotřební" důchodci, kteří si tu almužnu, které vláda říká důchod, ODPRACOVALI.

2) A není to žádná skupina, ale z 90%, ne-li více, cigáni

3) A pro admina - cigán není žádná rasistická nadávka. Je to přesně v této podobě název pro toto etnikum v mnoha jazycích.

cigán slovensky, Zigeuner německy, zingaro italsky, cigano portugalsky

Tsigane francouzsky, Циганин (ciganin) bulharsky, τσιγγάνος řecky

cygan polsky, țigan rumunsky, Цыган (cygan) rusky, циган (cyhan) ukrajinsky,

циган (cigan) srbsky, zigenare švédsky, sigøyner norský

cigány maďarsky, çingene turecky, čigāns lotyšsky, čigonas litevsky

Endonymum x Exonymum

San, Sho, Basarwa, Kung, Khwe

x

Křovák

Inuit

x

Eskymák

Sáma

x

Laponec

Dakotové/Lakotové

x

Nadowe-is-iw-ug

Rom x Cikán, Zigeuner, Gypsy, Tattare

„ROM“ jako oficiální endo-etnonymum od 1971 (sjezd v Londýně)

○ Z řeckého ATHINGANOI = „nechtějí být dotýkáni“ (od 8. st. AD)

➤ Cigán – Tsigane – Zigeuner – Cigányok

* „Napomínej ženy, aby se stranily těch, kteří věští z ovsa, tuláků a různých dalších kouzelnictví, amuletů a těch, kdo vodí medvědy nebo hady, ale nejvíce aby neuváděly do domů křesťanů athingany, jakožto ty, kdo učí věcem ďábelským.“ (Buryánek, 2002, s. 178).

* Gypsy, Gitanos, Gitanes (exonyma) z „Aiguptos“ (= Egyptán) – na Peloponesu tzv. Malý Egypt

* Od začátku toto exonymum (Cigán, Cikán, Zigeuner, ...) **v negativní konotaci**

Ethnocentrismus

- * způsob uvažování, že určitá kultura (způsob života) je
- ✓ přirozená a správná a tedy ...
- ✓ **jediný správný způsob života lidských bytostí je žít „podle nás“**

* nahlížení na jiné kultury skrze naše vryté představy
(zkušenosti z naší kultury)

- ✓ to vede k neschopnosti pochopit referenční rámce, v nichž se příslušníci dané kultury pohybují

* tento názor se vyskytuje snad v každé kultuře
(dnes spíše favorizování té naší skupiny, než negování druhé)

V 17. - 19. století bylo etnocentrické nazírání důvodem a ospravedlněním expanzí koloniálních mocností („nadřazenost“)

➤ V současné době je např. moderní věda etnocentrická

V době, kdy Španělé zkoumali v Novém světě, zda Indiáni mají duši, tak na Velkých Antilách domorodci potápěli bělochy, aby zjistili, jestli se jejich těla rozloží.

* redukuje jiný životní styl na zmatek a neřád

- ✓ redukcionistický postoj je jednodušší než nějaká volba

➤ je normativní

- ✓ víme, co se bude dít (např. v hotelu bude postel a ne chlív)
- ✓ víme, co udělá jiný, jak se zachováme my (=pozitivní znaky v uzavřené kultuře)
- ✓ kultury ale nejsou nikdy uzavřené
- vede ke „střetu kultur“

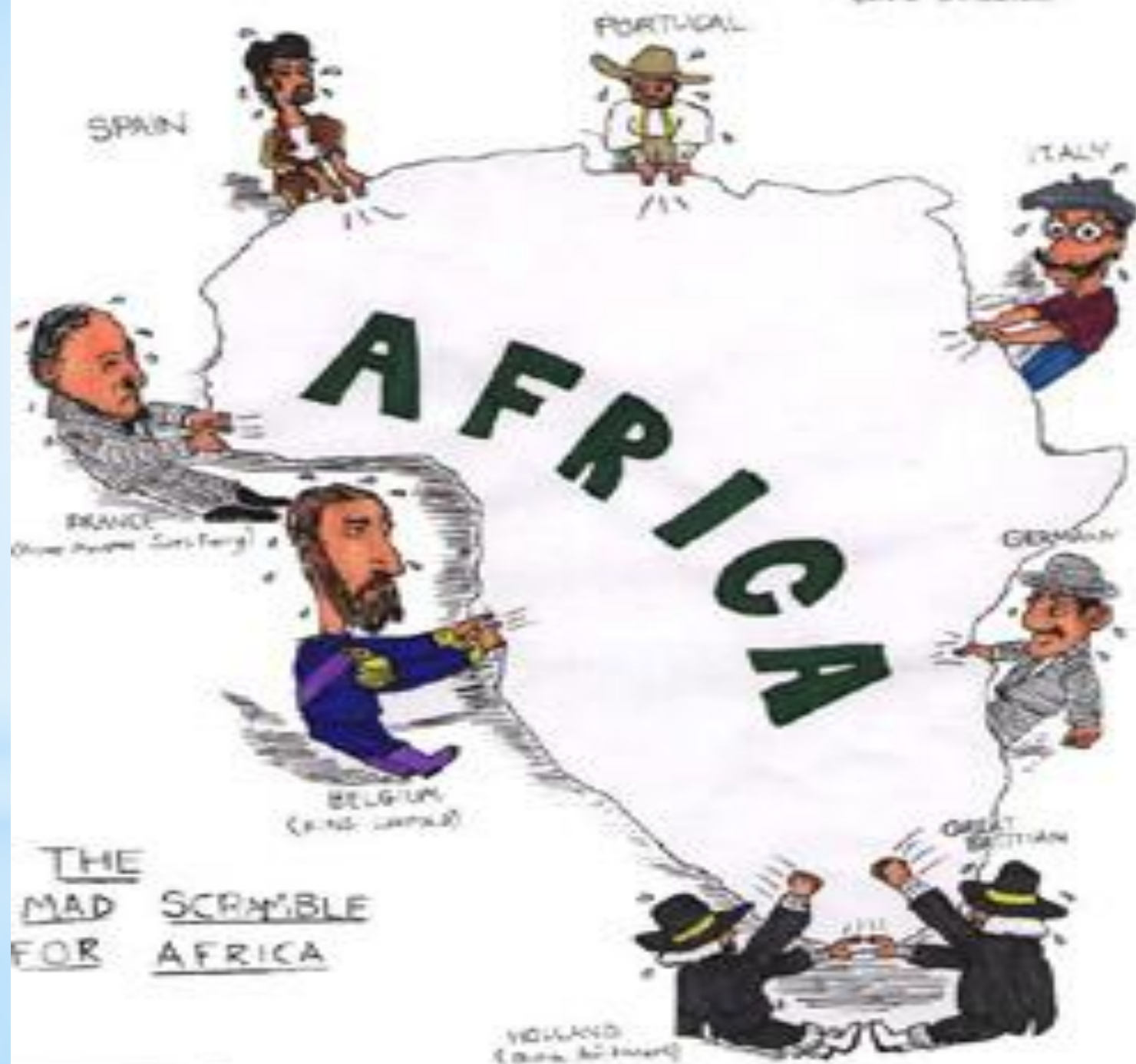
Když je náš životní způsob ten jediný správný, je ten jiný špatný, proto vidíme jiný způsob jako něco, co potřebuje korekci

Doplňte chybějící slovo

- * Nedaří-li se korekce, často dochází k segregaci
 - a to vše ve (i dobré) víře, abychom předešli kulturním střetům
 - ✓ viz zákaz smíšených manželství v nacistickém Německu
 - ✓ vytváření ghett (např. Apartheid)
 - může dojít až k rozhodnutí eliminace oné “špatné” kultury
 - ✓ etnocida, genocida

- * etnocentrické postoje dosahovaly vrcholu v 19. století
- ✓ Viktoriánské období- všechno jiné než západní pokládáno za méně hodnotné nebo nehodnotné
- ✓ vznik novodobých národnostních států
- ✓ vnímání „svého národu jako nadřazeného“
- ✓ představy o „životním prostoru“
- ✓ silné národy s vůlí po moci (Nietze)
- ✓ silné národy přežijí x slabé národy budou podmaněny, zaniknou (sociální darwinismus; stát jako živý organismus)

„Snad každý Angličan se narodil s jistou zázračnou mocí, která z něj dělá pána světa. Když potřebuje nový trh pro své zboží, vyšle misionáře kázat domorodcům evangelium míru“.

NC „za idealismus i humanitu jeho literárního díla“

G. B. Shaw

„Jsem toho názoru, že jsme první rasou na světě, a proto čím větší kus světa ovládneme, tím je to lepší pro lidstvo. Jsem pro neustálé rozšiřování Britského impéria, aby se jednoho dne dostal celý civilizovaný svět pod britskou vládu.“

Cecil Rhodes

„Nesčíslněkrát jsem s Cecilem Rhodesem hovořil. Je to až trapně nevzdělaný člověk, ale je v něm slepá síla, ze které jde strach! Je zcela nevypočitatelný ve své umíněnosti, ve svém náboženském a nacionalistickém fanatismu...“

F. Haris, britský novinář,
1897

*** KULTURNÍ RELATIVISMUS – ETICKÝ RELATIVISMUS (reakce na etnocentrismus)**

- Boas, Benediktová, Meedová, Hruskovicz s vrcholem kolem roku 1930
- snaha sundat "kulturní brýle"
- každá kultura je smysluplná pro své nositele
- kulturu je nutné „brát“ v jejím kontextu
- pochopení jiné kultury a jejích vlastních termínů
- ✓ pak se jeví jako racionální a smysluplná (např. ženská infanticida, ženská obřízka, ...)
- ✓ problém - když urč. kulturní jev chceme hodnotit (cílem je ho pochopit)
 - ✓ **porozumění je něco jiného než souhlas**
(některá etická hodnocení jsou problematická)

- * *Uvedte právě 3 argumenty, proč by změnu měla činit pouze minoritní skupina (kultura, národ, menšina, ...).*
- * *Uvedte právě 3 argumenty, proč by změnu měla činit i majoritní skupina (kultura, národ, menšina, ...).*

A jak to tedy je ...?
MÁ či NEMÁ?

Aktivita č. 4: Majorita vs minorita

(O tom, jak Mach a Šebestová navštívili planetu t'ap t'ap)

Aktivita č. 5: Majorita vs minorita

(Carly)

3. Poznatky z psychologie

Aktivita č. 6: Krakonoš trochu jinak ...

- ✓ negativní chování „neoblíbence“ (nebo přímo člena cizí skupiny) je způsobeno jeho povahovými rysy (stabilita)
- ✓ (ale) pozitivní projevy jsou způsobeny šťastnou náhodou
- ✓ „neoblíbenec“ (nebo přímo cizí skupina) prakticky nemůže zrušit předsudek vůči sobě

Když se kladná postava (otec, kamarádka, oblíbená politička ...) zachová dobře, je to připisováno ... **stabilitě** (takový/á je) x **vlivu okolností**?

Když se záporná postava (neoblíbený politik, ...) zachová dobře, je to připisováno ... **stabilitě** (takový/á je) x **vlivu okolností**?

Lidé jednají (se chovají) spíše podle jejich stabilních vlastností nebo podle vlivu okolností?

1. Slovo „Krakonoš“ ve Vás evokuje pocity:

- a) Velmi příjemné
- b) Příjemné
- c) Spíše příjemné
- d) Spíše nepříjemné
- e) Nepříjemné
- f) Velmi nepříjemné

2. Projekce pohádky: Žáci charakterizují vybranou postavu

Krakonoš / Trautenberk	
+	-

3. Výstupy skupin: reflexe chování postavy, uvedení konkrétních příkladů ... co vás překvapilo?

4. Navazující četba pohádky Krakonoš a Kačenka

Aktivita č. 7: Technika vhledu

Cíl:

- ✓ Cizí chování dává smysl, naše nepříjemné pocity vznikají v důsledku nekompatibility
- ✓ +- hodnocení je situčně podmíněno (nesouvisí, jaký druhý reálně je, s jeho dispozicemi)

1. *Vzpomeňte si na situaci, kdy jste byli jediní jiní v urč. skupině (jinak oblečení, nápadně fyzicky odlišní, muž, něco jste neuměli: čím jste se odlišovali (označte jedničkou)?*
2. *Napište slovo/slova, které/á by vystihlo/a vaše tehdejší pocity jako celek(označte dvojkou).*
3. *Jak jste se v oné skupině díky svému „společenskému handicapu“ chovali?*

Dosaďte vybraná slova napsaná tiskacími písmeny do věty:

Ti lidé, kteří se v určité skupině odlišují..... (napište čím, tak jak to odpovídalo vaší situaci - tj. např. jazykem, vzhledem, pohlavím atd. dosaďte vyjádření č. 1), se patrně mohou cítit..... (dosaďte slovo č. 2). Mohou se v souvislosti se svými pocity také chovat..... (dosaďte slovo č. 3).

3. Zamyšlení se nad otázkami:

- a)** *Co by vám osobně v oné situaci nejvíce pomohlo (co byste potřebovali, aby se změnilo), abyste se přestali cítit tak, jak jste se cítili?*
- b)** *Co by se muselo změnit ve (na) vás, aby se změnila ona situace?*
- c)** *Je čteno vaše chování zvnějšku stejně jako zevnitř?*
- d)** *Jak na takové vaše chování druzí mohou reagovat, co si mohou o vás myslet?*
- e)** *Byli jste nějak jiní, než jste obvykle?*
- f)** *Měli jste náhle nějaké „jiné vlastnosti“ vy nebo ono prostředí, ve kterém se situace odehrála?*
- g)** *Mohlo by okolí vyhodnotit, že se nejedná o reakci na situaci, nýbrž že je to vaše normální „vlastnost“? Z kolika procent si myslíte, že lidé připisují vaše reakce vašim normálním charakteristikám?*
- h)** *Co byste si vy sami mysleli o člověku, který se choval tak jako vy tenkrát?*

* Skupinové (náboženské, kulturní, třídní, etnické, ...) nahlížení se podílí na vzniku ...

**Stereotypů a
předsudků**

Tento nápis se na začátku 90. let
objevil u vstupu do řady obchodů
a supermarketů v Německu a Rakousku.

Stereotyp = opakovaný a zjednodušený komplex **představ** (obrazů) o národech, společenských skupinách, atd.

Předsudek = **postoj**, hodnocení určitého etnika, sociální skupiny, atd. bez předchozí výrazné zkušenosti.

*Jaké znáte stereotypy?
„Co si vybavíte, když se řekne ...“*

Das ist der **Jude**, der **früher** war
 der **größte** **Schiff** im **ganzen** **Reich**!
 Er **sagt**, dass er der **Schiff** sei
 und ist so **schling** **weg** **haben**!

Der **Schiff** ist
 am **folgenden**
 der **ersten**
 im **Reich**
 der **ersten**
 im **Reich**
 der **ersten**
 im **Reich**
 der **ersten**
 im **Reich**

Stereotyp

- * Pravdivé i zkreslené
- * Výzkum USA 1933 („černoši jsou pověřčivý 84% a líní 75%“)
- * Emoce v nich vítězí nad racionalitou
- * „Jestliže je stereotyp pevně zakořeněn, naše pozornost je přitahována k faktům, která jej podporují, a opomíjí jevy protikladné“ (Sedláková, 2002, p. 135)

✓ lidé hledají info, které je kompatibilní s jejich názory (tzv. strategie pozitivního testu)

Tři cyklisté zachránili dívku před znásilněním v Brně [online]. [cit dne 04-11-2016].

 Jan Fiala, Praha

Pátek, 4. listopadu 2016, 13:00:38 | [Souhlasím](#) | [Nesouhlasím](#) | +5

Domnívám se, že toto je hoax, vymyšlený příběh, aby se kompenzovalo znásilnění zdravotní sestry muslimem.

 Doležal Miroslav, Kralupy nad Vltavou

Pátek, 4. listopadu 2016, 13:08:06 | [Souhlasím](#) | [Nesouhlasím](#) | +6

Hlavně zdůraznit bílou pleť a češtinu co ? Aby si náhodou nikdo nemyslel že to byl nějaký hodný inženýr, vědec, lékař z afriky co přijel na gumovém člunu... Novinky není to náhodou diskriminace a rasismus ??

Postoje

- * „Trvalé soustavy pozitivních nebo negativních **hodnocení**, emocionálního citění a tendencí k činnosti ve vztahu objektu“ (Doubravová 2003, p. 9).
- * Postoje se nemusí shodovat s chováním v konkrétní situaci (30.l. LaPierre)
- ✓ v hotelech (USA) dotaz, zda jsou ochotni ubytovat Číňany
- ✓ osobní žádost - čínský pár odmítnut pouze jednou
- ✓ na svůj dotaz prostřednictvím dopisu dostal LaPierre 92 % záporných odpovědí
- * Vzdělaní lidé (většinou ne intelligence!!) vyjadřují méně negativního mínění o členech „cizích“ skupin
- * Rozhodující je však znalost problematiky - čím vyšší, tím méně negativního mínění

- * Vyskytuje se u autoritářských osobností
 - * Jsou velmi stabilní (odolávají změně) a jsou iracionální = snadno odolávají rozumovým argumentům
 - * Jsou etnocentrické (vlastní hodnoty a způsoby chování = obecně platné a nadřazené nad kulturu cizí skupiny)
 - * Zakládají se na neúplných nebo nepravdivých informacích
 - * Snaží se legitimizovat diskriminační jednání
 - * Posloužili k ideologii (nadřazenost bílé rasy)
 - * Předsudek = prostředek pro udržení sebevědomí a sebeúcty
 - ✓ Identifikují se se skupinou, která je „lepší“ než druhá
- S poklesem sebevědomí narůstají předsudky

Pravidla předsudků (Betlehem)

1. Při střetu 2 skupin - stane se diskriminace členů vnější skupiny oproti členům vnitřní skupiny společenskou normou
2. Čím méně informací máme, tím spíše se uchýlíme k předsudkům
3. Předsudky mohou samy sebe naplnit a vytvořit si tak vlastní „důkazy“
4. Mění se v případě, když se mění společenské normy

5. Děti si osvojují předsudky od svých rodičů a příbuzných

✓ „Děti rozlišují mezi etnickými skupinami již od útlého věku, ale teprve ve starším věku si vytvářejí postoje a preference“ (Bethlehem, 2007, p. 126)

Teorie vzniku předsudků

1. Ochrana teritoria a jedinců nesoucí stejný genom (sociobiologická)

2. Teorie obětního beránka pramenící z frustrace

✓ neuspokojení potřeb není namířeno přímo na příčinu (příliš nebezpečné)

Denis Danihel, Liverpool

Pátek, 28. října 2016, 21:30:02 | [Souhlasím](#) | [Nesouhlasím](#) | +17

Jeezis ti takzvani umelci at uz nic nevyhlasuji. Uz jednou se cinkalo a díky tomu je vetsina lidi ve sra.ckach.

Eva Richterová, Karlovy Vary

Pátek, 28. října 2016, 19:37:34 | [Souhlasím](#) | [Nesouhlasím](#) | +52

Jo hošici, to už se vám nepodaří jako Havlovi. Máme za sebou 27 let demokracie, vyhazovy z práce, nebydlení, mizerné výplaty atd. Už jste mimo mísu!!!

3. Teorie anomie - v důsledku ztráty pocitu jistoty, sounáležitosti
 - ✓ hrozí nenaplnění psych. potřeby, jistoty/bezpečí a částečně sdílení
4. Etnocentrismus
5. Institucionalizované diskriminace (specifické)
 - ✓ britská imigrační kontrola na Ruzyni, romské děti do zvláštních škol
6. Teorie konfliktu (rasistická)
 - ✓ v důsledku soutěžení dvou skupin (území, uplatňování na pracovním trhu, praktikování náboženství)
7. Teorie socializace (v rámci výchovy u dětí)
8. Teorie autoritářské osobnosti
 - ✓ řád, hierarchie, neochota ke změně
 - ✓ tvrdá výchova vede ke vzniku agrese („nemůže být projevována“ vůči autoritě - přenesena na menšiny)

9. Teorie stereotypizace

- ✓ postoj vzniklý na základě ustáleného obrazu kategorií (bez os. zkušeností)

10. Teorie skupinového ohrožení

- ✓ realistické (fyzické, materiální hodnoty)
- ✓ symbolické (hodnoty, morálka)
- ✓ interakční úzkost (při styku, pramení často z historie)

11. Motivační potřeba

- ✓ potřeba vysokého sebevědomí

Aktivita č. 8: Není čert jako čert

* **Formy práce:** Samostatná práce, diskuse, práce v malých skupinách.

* **Pomůcky:**

- ✓ Pohádka Čert a Káča www.detskestranky.cz/clanek/931-cert_a_kaca.htm
- ✓ Pohádka Čert a jeho babička www.detske-hry.com/cert-a-babicka2.htm
- ✓ Pohádka Čertův švagr (Božena Němcová)

* **Popis v krocích**

Krok 1 Co se vám spojí (vlastnosti), když slyšíte slova:

Čert

Đábel

Lucifer

Krok 2 Rozdělte žáky nebo studenty do třech skupinek a do každé jim dejte k přečtení jednu z pohádek (Čertův švagr, Čert a Káča a Čert a jeho babička). Ve skupinkách pak mají žáci nebo studenti za úkol charakterizovat čerta z jejich pohádky.

Krok 3 Každá ze skupinek představí svého čerta a srovná ho s původními vlastnostmi uvedenými na tabuli. Zkusí zařadit čerta podle toho, kterému souboru vlastností je nejbližší.

* Není čert jako čert

* odlišnost pojetí čerta v závislosti na jazykovém prostředí

1. němčina, holandština: čert = d'ábel (jedno slovo - d'ábel)

➤ vliv na smýšlení, co d'ábel dělá a jaké má vlastnosti (negativní)

➤ temný, zlý, nebezpečný princip - v pohádkách málo!

2. Čeština: čert ≠ d'ábel

➤ vliv na smýšlení - může být i postavou pozitivní (co od něj mohu čekat)

➤ d'ábel je ztělesnění zla (Lucifer jako hlavní instance)

Krok 4 Na závěr můžete spolu s dětmi diskutovat, jak se jednotlivé interpretace čerta mohou odlišovat. V závěru můžete použít informaci, že např. v německém nebo holandském jazykovém okruhu neexistuje slovo označující hodného nebo spravedlivého čerta.

Efekt MEXICKÉHO KLOBOUKU aneb CO SE DĚJE V NAŠEM MOZKU

- * Aktivovaný neuron („Syřan“, „Blondýnka“, „Levičák“)
- el. impulzy neuronům v nejbližším okolí (vnitřek „klobouku“)
- vyplavení blokátorů - blokace neuronů vně „klobouku“
- do vědomí obsah aktivovaných neuronů
- z kognitivistického hlediska:
 - ✓ není cílem „dát dovnitř klobouku“ jiné „pojmy“ ... ale spíše
 - ✓ ... se osvobodit nad rigidním uvažováním („stabilitou a správností klobouku“ = tedy vnímat pojem/kategorii myšlenek jako proměnlivé, které mohou obsahovat různé atributy – vlastnosti, charakteristiky, ...)

Kdo nebo co za to (předsudky ... a jiné) může?
... odpověď za chvíli 😊

Jsme schopni intuitivně usuzovat o (statistické) pravděpodobnosti výskytu jevů, jako 4leté děti správně používají gramatiku, ačkoliv ji nerozumí (nedokážou vysvětlit použití)?

Jaká vás napadne první myšlenka/odpověď na následující otázku (bezprostředně po přečtení otázky si ji poznamenejte)?:

- ✓ *Pálka a míček stojí dohromady 1,10\$. Pálka stojí o 1\$ více, než míček. Kolik centů stojí míček?*
- ✓ *5 strojů vytvoří za 5 minut 5 výrobků. Jak dlouho bude trvat 100 strojům vytvořit 100 výrobků?*
- ✓ *Na vodní ploše je shluk leknínů. Každý den tento shluk zdvojnásobí svoji plochu. Když víte, že lekníny za 48 dní pokryjí celou vodní plochu, za jak dlouho pokryjí polovinu vodní plochy?*

„Steve je velmi plachý, uzavřený člověk, vždy je ochoten pomoci, ale moc se nezajímá o lidi nebo o skutečný svět kolem sebe. Je to skromný, slušný člověk, má smysl pro pořádek a vášeň pro detaily.“

Bude Steve s větší pravděpodobností knihovník, nebo farmář?

V jedné studii (Frey et al., 2017) bylo testováno 1000 osob. Mezi účastníky bylo pět 16ti letých a 995 40tiletých. Líza je náhodně vybraný respondent této studie. Má ráda techno a elektro muziku. Často nosí přiléhavé oblečení. Ráda tančí a má piercing v nose. Co je pravděpodobnější:

a) Líze je 16

b) Líze je 40

Heuristika na základě (kulturního) **stereotypu** o (povolání; věk)

„Jsou nevěrní častěji politici, než lékaři a právníci?“

➤ tzv. **heuristika na základě dostupnosti** („které znám/slyšel jsem o nich“)

Dagmar Wendlová, Unhošť

Čt, 9. listopadu 2017, 07:15:24 | [Souhlasím](#) | [Nesouhlasím](#) | +35 / -2

Nelze se divit, že v tomhle absurdistanu, kde se velmi těžko žije, klesá porodnost. Lidé mají velký problém, jak uživit sami sebe, a dítě je velmi drahá záležitost. Ale myslím si, že nás zbytečně straší, maminek s malými dětmi a těhotných žen potkávám denně spoustu, takže to tak zlé nebude. Jen blbá propaganda, aby nám mohli vnucovat migranty. Blázen, kdo si myslí, že ti budou pracovat. Asi jako cikáni. A vůbec, barevní do Evropy prostě nepatří !!!!!!!

Podobně: „Existuje vyšší míra rozvodovosti u VŠ učitelů?“

- Vybavím si, které znám a subjektivně odhaduji, zda je to více/méně, než průměr!
- Mozek na místo otázky: „jak často se to děje“ podstrčí otázku: „kolikrát jsem o tom v poslední době slyšel“
- V politologii: události/témata, která si lehčeji vybavují z paměti (což je příjemnější!) jsou vnímána jako důležitější a „pravdivější“
 - ✓ „Když se to tak často opakuje, asi na tom něco bude“ ☺
 - ✓ Empiricky např. v oblasti přesvědčení v konspirační teorie - zvyšuje se efektem vystavení

- * Viz též analýza paniky po *War of the Worlds* (USA 1938).
- * Lidé mají tendenci věřit infu:
 - * **podáno dramaticky** (urgentní tón, přerušení programu),
 - * **forma oficiálních zpráv** (hlasatelé, experti, „vládní oznámení“),
 - * **pocházelo z důvěryhodného média** (CBS Radio).

Cantril, H. (1940). *The invasion from Mars: A study in the psychology of panic*. Princeton University Press.

- * **afektivní heuristika** (alternativa při příliš složitých otázkách):
 - mám investovat do Fordu (automobilky)?
 - ✓ příliš složité (jak si stojí akcie; jak vypadá vývoj; jak si stojí v souč. době obecně autom. průmysl, ...)
 - ✓ volba jednodušší otázky: Líbí se mi Ford?

- * **heuristika reprezentativnosti**

- jaká sekvence při 6 hodech šestihrannou kostkou je pravděpodobnější:

- a) 1, 2, 3, 4, 5, 6
- b) 3, 5, 2, 6, 1, 4

Co je pravděpodobnější?

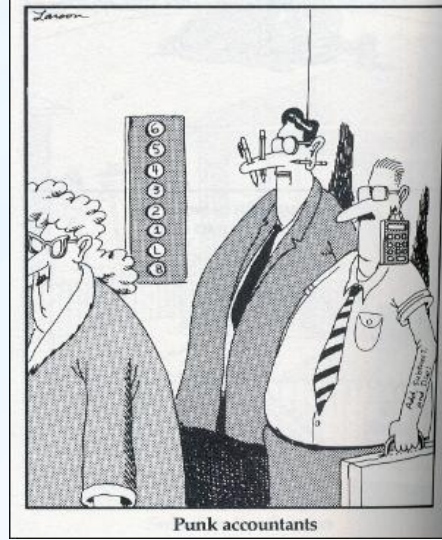
(A) Linda umí předvídat budoucnost.

(B) Linda umí předvídat budoucnost a také číst myšlenky.

* klam konjunkce:

* pravděpodobnost dvou jevů dohromady (v konjunkci) je vždy nižší nebo rovná než pravděpodobnost kteréhokoli z těchto jevů samostatně

* podle zákonů pravděpodobnosti je vždy méně pravděpodobné, aby Linda uměla dvě magické věci současně, než aby uměla jen jednu z nich

System S1

Dojmy, pocity, intuice

System S2

Kritické myšlení, logika, statistika

1. Do S1 nemáme vědomý přístup

- Základem S1 je asociativní paměť (kogn.+emoc.+fyziol. reakce) - ***zkušenost**
- Výzkumy (Florida efekt, Test sluchátek, ...)

➤ „Selský rozum“ = S1 = zkušenosti

2. Nejprve formuluje závěry (impulzivní), potom hledá argumenty (obráceně, než věda)

- ✓ velký dopad na každodenní život ... když lidé věří, že závěr je pravdivý, pak budou velmi pravděpodobně věřit i argumentům, které se objevují na jeho podporu, přičemž tyto argumenty mohou být i nesprávné

3. S1 drží koherentní obraz světa ...

- ✓ související zkušenost, známé info $\neq$ ohrožení
- ✓ lidé hledají info, které je kompatibilní s jejich názory (tzv. strategie pozitivního testu; též - konfirmační bias)
 - ✓ jsem-li odpůrcem trestu smrti, budu posuzovat článek proti trestu smrti jako přesvědčivější, pádnější (Maier et al., 2018)
- ✓ myšlenka vyvolaná primingem (= kognitivně snadná) - vyvolává dobrý pocit (je to známé) - výsledek zkušeností (tzv. efekt pouhého vybavení)
- ✓ když něco známe, nás vede k tomu, že se nám to líbí ... a to, že něco známe a líbí se nám, vytváří **iluzi pravdy**
- ✓ všechno, co usnadňuje fungování asociačního mechanismu, bude rovněž názory zkreslovat; spolehlivým způsobem, jak lidi přimět věřit k nepravdám, je jejich časté opakování (Kahneman, 2011)

4. S1 má vyšší tendenci důvěřovat ...

- * pocit obeznámenosti („Něco mi to říká, slyšel jsem o tom.“)
- * efekt plynulosti („Text se mi dobře čte, informace dobře poslouchají nebo schéma či obrázek je zřejmý.“)
- * snadnost použití („Umím si představit, jak to může v praxi fungovat, jak by to v praxi vypadalo.“)
 - * Laici více důvěřují argumentům, kterým (si myslí, že) rozumí a zároveň je nemají tendenci dále diskutovat s experty.
- * příjemné pocity při čtení a koukání se na webové stránky („Čtení, poslech projevu nebo obrázek ve mně vyvolávají příjemné pocity.“)

5. S1 Uvažuje kauzálně ...

„Leželi jste někdy za letního odpoledne na louce a jen tek bezcílně pozorovali mraky plující po obloze nad vaší hlavou? Domnívám se, že po několika minutách začala vaše mysl hledat příčinný příběh, který by popsal, co se na obloze děje.... Jestli jste si někdy v hlavě přehrávali podobné scénáře, pak v tom nejste sami.

Váš zážitek představuje náš velmi lidský sklon vidět logické vzorce tam, kde nejsou.“ (Ariely, 2023, s. 238)

„Ceny státních dluhopisů USA stoupají: Husajново dopadení možná nepovede k potlačení terorismu“

X

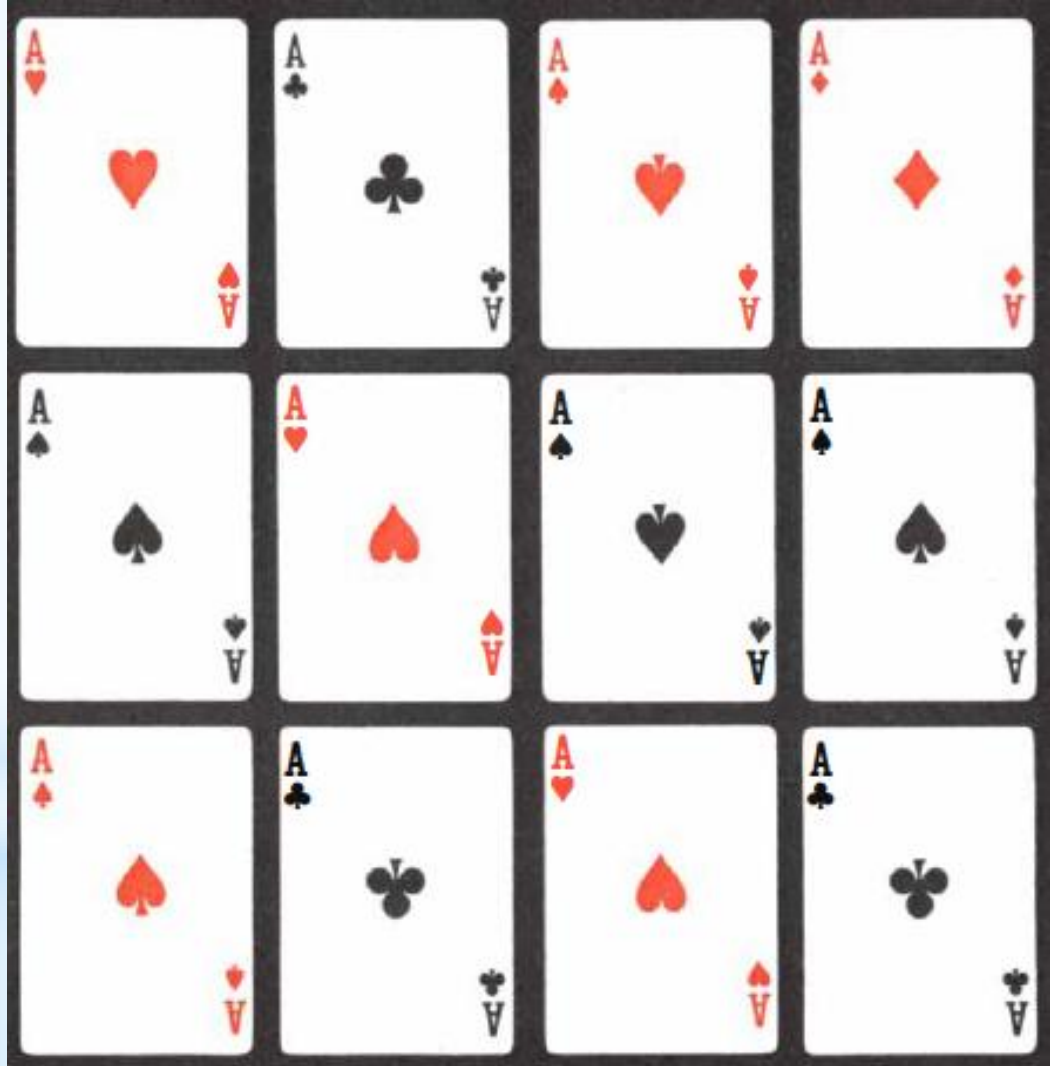
„Ceny státních dluhopisů USA klesají: dopadení Husajna zvyšuje přitažlivost rizikových investic.“ (o půl hodiny později)

- * ... jsme hledači modelů (pro netrénované oko se nahodilost jeví jako pravidelnost, nebo tendence shluku)
- * argumenty obsahující kauzální vysvětlení vnímají laici jako údernější, silnější, než ty, které obsahují empirickou podporu, což je přesný opak oproti uvažování expertů (Scharrer, 2012; podobně Keil, 2010)

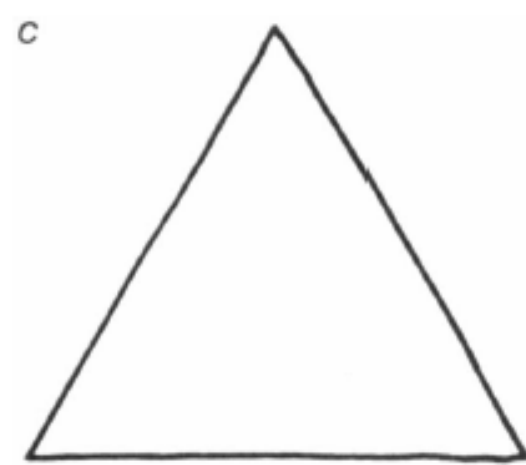
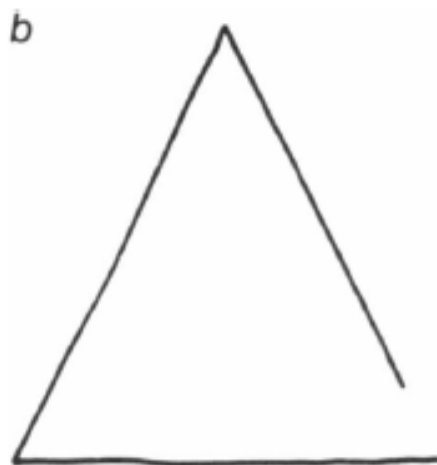
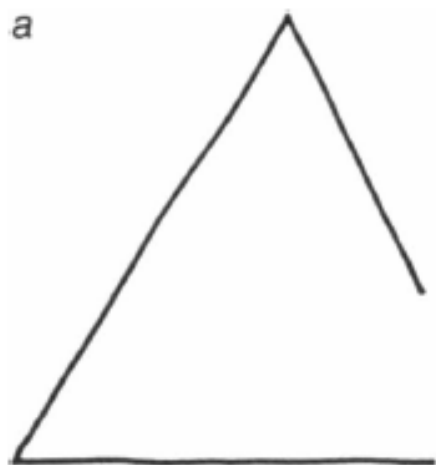

6. Paměť je konstruující

➤ Podíváte se na obrázek s hracími kartami. Vaším úkolem je jednoduše říct, kolik pikových (spades; „listy“) es vidíte. Počítejte tiše (3s)

I. Předchozí zkušenost a naučená schémata mění percepci

“FILLING IN” OF DETAILS was demonstrated by a simple drawing test. Observers were shown an incomplete but roughly triangular figure and immediately afterward were asked to draw what they had seen. The typical drawing was a good reproduction of the

original (a). A month later observers asked to draw what they remembered produced more regular figures (b). Three months after the original viewing, again asked to draw what they remembered, they drew erroneously complete, symmetrical figures (c).

II. Motivace, potřeby, přání mění percepci

- * účastníci - záměrně ponecháni o hladu (1-3-6-9h),
- * poté jim byly promítány rozmazané (ambiguous / blurred) diapozitivy,
- * subjekty měly říct, co „vidí“
- * čím déle byli o hladu - tím častěji v neurčitých obrazech viděli jídlo

Levine, R., Chein, I., & Murphy, G. (1942). The relation of the intensity of a need to the amount of perceptual distortion: A preliminary report. *Journal of Psychology*, 13, 283-293. <https://doi.org/10.1080/00223980.1942.9917096>

III. Kulturní a sociální očekávání mění percepci (viz knihovník x farmář)

Paměť aktivně opravuje a normalizuje

(např. směrem k potřebám, symetrii, logice, zkušenostním očekáváním nebo kulturní známosti)

ZÁVĚR

<http://www.theinvisiblegorilla.com/videos.html>

7. Paměť je selektivní

- Dokážeme být slepý ke zjevnému a dokážeme být slepý k naší zjevné slepotě
 - Intuice postrádá racio (S1 NEROZUMÍ statistice, logice)
 - Nejprve tvoří závěry ...
 - ... až potom si selektivně vybírá argumenty na podporu svých závěrů
 - Má tendenci zevšeobecňovat vlastní zkušenost
 - S2 důvěřuje S1 (provádí min. změny) ... což je OBVYKLE v pořádku